

РИТМ ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЗАЦІЇ КОМПОЗИЦІЙНОЇ ЦІЛІСНОСТІ КОСТЮМА

Бердник А. П., аспірант,

Романенко Н. Г., д. т. н., професор, завідувач кафедри дизайну

Черкаський державний технологічний університет

Анотація. На основі аналізу літературних джерел зроблено спробу дослідити багатогранні прояви ритму як одного із засобів гармонізації композиційної цілісності костюма.

Ключові слова: ритм, метр, гармонія, композиція.

Аннотация. Бердник А. П., Романенко Н. Г. Ритм как средство гармонизации композиционной целостности костюма. На основе анализа литературных источников сделана попытка исследовать многогранные проявления ритма как одного из средств гармонизации композиционной целостности костюма.

Ключевые слова: ритм, метр, темп, гармония, композиция, форма.

Annotation. Berdnik A. P., Romanenko N. G. Rhythm as Method of Harmonization of Compositional Costume Integrity. On the basis of the analysis of literary sources the attempt to investigate many-sided manifestations of rhythm as one of the methods of harmonization of compositional costume integrity was made.

Key words: rhythm, metre, tempo, harmony, composition, form.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Протягом всієї історії людства не припинялися пошуки загального закону Гармонії. Цю задачу намагалися вирішити в своїх дослідженнях і творчості Поліклет, Альберті, Вітрувій, Ньютон, Кант і Гегель [1]. Вчені довели, що пізнання єдності і є пізнанням гармонії, тому що ці два поняття тісно переплітаються між собою. Відкриття таких важливих для людства законів, як закон випромінювання і розподілу енергії в спектрі електромагнітних коливань, відкритий Планком, встановлює єдність променистої енергії Сонця з її розподілом на Землі, закон всесвітнього тяжіння, відкритий Ньютоном, поєднує існування Землю з космосом, теорія відносності Ейнштейна встановлює зв'язок між простором, часом і тяжінням у Всесвіті. Ці відкриття стали значними подіями нашого часу, але вони не можуть претендувати на звання загального закону Гармонії, тому що вони ніяк не пов'язані з ідеальним, духовним світом, а є виразниками лише матеріальної основи. Гармонія – це єдність матеріального і духовного, кількості і якості. Загальний закон гармонії повинен бути єдиним для живої і неживої природи, для матеріального і духовного світу, до складу якого входять мислення й мистецтво.

Мистецтво проектування костюма полягає у забезпеченні гармонійної цілісності конструктивних елементів на фігурі людини з його художньо-образним рішенням, тобто обумовлює логіку розвитку за формою і змістом, підкреслюючи найбільш характерні риси стилю.

Стаття написана за тематикою та матеріалами дисертаційної роботи аспіранта й узгоджена із планом НДР кафедри дизайну Черкаського державного технологічного університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій по темі надає можливість стверджувати, що теоретичним основам композиції костюма приділяється достатньо уваги науковців [2-6]. Дослідники з проблем гармонійної цілісності в мистецтві костюма Козлова Т. В., Гусейнов Г. М., Ермілова В. В. прийшли до висновку, що зміст терміну «композиційна цілісність» костюма повинен включати в себе такі поняття:

- композиційне формування (форма, геометричний вид, конструкція, маса, силует);
- закономірності композиції (співрозмірність, підпорядкованість, композиційний центр), тобто цілісність структури;
- засоби композиції (пропорції, ритм);
- прийоми гармонізації композиції (контраст, нюанс, тотожність, масштаб, симетрія, асиметрія, статика та динаміка).

Тобто ритм є одним із засобів забезпечення композиційної цілісності костюма.

Аналізуючи використання ритму в різних жанрах мистецтва: архітектурі, скульптурі, живописі тощо, слід зазначити, що ритм дійсно є одним із засобів зв'язку в єдине ціле всіх елементів форми і її частин при створенні будь-якої композиції. Проявом ритму є повторюваність елементів, форм та інтервалів між ними, які об'єднуються за схожими, тотожними ознаками. Саме на основі такої повторюваності і складаються всі багатообразні ритмічні відношення [7].

Ритм – поняття складне, що базується на поступових кількісних та якісних змінах в чергуванні елементів, на закономірності зміни порядку. Ритм як життєвий імпульс проявляється у всіх явищах природи. Зміна дня і ночі, пори року, фізіологічні зміни розвитку людини – все це часові ритми, що пов'язані з якісними змінами фізіології і анатомії людини, з підвищенням її розумового і духовного рівня. Будь-яка особистість знаходиться в системі розвитку всього людства, що живе на Землі, а Земля, в свою чергу, є частиною Всесвіту, який також має свій розвиток і рух, тобто визначений ритм. Фізіологи і психологи визначили, що людина реагує не тільки на власні ритми серця, дихання, але вона здатна засвоювати ритми, що йдуть ззовні. Процес засвоєння ритму досить складний, він проходить як на рівні природжених безумовних рефлексів, так і умовних, що придбані людиною на протязі життя. Сучасні наукові дослідження доказують, що ритм визнається подразником, який здатен формувати естетичні почуття людини [8, 9]. Велике значення ритм, як засіб забезпечення композиційної цілісності, має і в дизайні костюма, тому що визначає динаміку форми, її організованість та характер образу.

Мета публікації полягає у визначенні сучасних тенденцій застосування ритму, як засобу гармонізації, в дизайні одягу та розкриттю його проявів при створенні костюма.

Стаття виконана за планом НДР ЧДТУ.

Результати дослідження. Ще на ранніх ступенях розвитку суспільства елементи ритму проявлялись в орнаменталі різних речей домашнього вжитку: грубий глиняний посуд людина прикрашала примітивно намальованими

зигзагами, вм'ятинами пальців, що створювало ритмічну побудову повторюваності. В одязі давніх ассирійців використовувався ритм бахром, орнаментів і нашитих металевих пластин. У персів в одязі були присутні орнаментовані і смугасті тканини різного ритму. В епоху Відродження в одязі використовувалися ритмічні складки плащів, складні різнорапортні рисунчасті тканини, смугасті тканини штанів-панчіх. В XVIII-XIX ст. продовжується подальше використання ритму, як засобу композиційної цілісності в оздобленні, вишивці, плісерованій тканині, рядах гудзиків та петель. В сучасному костюмі зустрічаються багаточисельні прояви ритму:

- ритмічні малюнки на тканині (смуга, клітинка, горох);
- ритми в оздобленні (гудзики, пряжки, строчки);
- ритми в лініях силуєту;
- ритми в деталях (комір, лацкани, пояс, манжети, кармани);
- ритми маси (маси піджака до маси рукавів, маса жакета до маси спідниці);
- ритми аксесуарів.

В межах певної форми правильне вирішення ритму допомагає очам охопити виріб в цілому. В залежності від розміщення частин форми ансамблю костюма може бути його різне емоційне вираження: гостро модне, ділове або повсякденне. Зміни ритмічного співвідношення між частинами у виробі дозволяють в кожному випадку створювати той чи інший характер вигляду людини в костюмі. Досягнути єдності конструкції і форми можна, порівнюючи з точки зору ритму окремі її частини, узаконюючи тим самим життєздатність форми.

Слід зазначити, що чергування рівних по величині елементів створює рівномірний рух. В цьому русі деякі елементи виділяються зоровим "наголосом" – акцентами [10, 11, 12]. Елементи, на які приходяться акценти, називаються активними, елементи, які не мають акцентів, – пасивними. Рівномірне чергування активних і пасивних елементів називається метром. Відстань від одного активного елемента до другого називається динамічним кроком. Яскравим прикладом метричного ряду слугує орнамент. Різноманітні хвилеподібні і прямі лінії, хрестики, ромбики, кружечки тощо – все це повна інформація, яка формується в смузі, на площині чи на об'ємі, народжуючи тим самим орнаменти з неповторною декоративністю. Метричні композиції широко використовуються в декоративно-прикладному мистецтві. Це пов'язано не тільки з потребою людини оточувати себе предметами, що створюють певний психологічний клімат, але й технологією виготовлення того чи іншого твору. Для метричних композицій характерна статика. На відміну від метра ритм надає композиції динамізм і породжує рух з більш складною характеристикою. Основне правило читання ритмічного ряду – обов'язкове повторення елементів або інтервалів не менше 3-5 разів. Число "три" є тим самим мінімальним числом, яке дозволяє достатньо точно і чітко визначити будь-яку різноманітність.

Швидкість зростання руху елементів називається темпом. Темп буває повільним, урівноваженим, наростаючим і швидким. Темп має емоційні відтінки. Ритм, метр і темп мають велике значення, тому що визначають динаміку форми, організованість і характер образу. В одязі різного

призначення використовують різні ритм, метр і темп. В той же час виражені можливості ритмічних систем мають свої границі. Якщо в музиці безкінцево повторювати одну й ту саму ноту або в архітектурі будувати архітектурну композицію на повторенні тільки одного елемента, то неминуха монотонність, що буде втомлювати. Через це в композиції поряд з використанням ритмічних систем можуть бути присутні елементи випадковості. Використання контрасту між закономірністю ритму і випадковим накопиченням елементів дуже підсилює виразність композиції.

Ритми в костюмі можуть бути різного виду: простий рівномірний, пропорційно-послідовний, радикально-променевий. Простий рівномірний ритм в залежності від композиційної розробки може проявлятися по різному. Наприклад, повторення форм або елементів, коли інтервал є межею членування форми й при цьому між ними зберігаються рівні інтервали. Пропорційно-послідовний ритм – це складна закономірність повторення елементів форм і інтервалів між ними з пропорційним їх збільшенням або зменшенням. В цьому випадку послідовність створюється прогресуючими змінними та поступовістю. Яскравим прикладом такого ритму, створеного за принципом збільшення від меншого до більшого, є орнаменти вишивок, розміщених на краях народних виробів – підзорів, рушників. Ритмічна побудова характерна для малюнків на купонних тканинах. Особливе місце займає радикально-променевий ритм, який не так часто зустрічається в ритмічних організаціях. Шляхом використання радикально-променевого ритму приводить в порядок лінії, що беруть початок в одному місці на одній осі. Слід виділити два види радикально-променевого ритму: простий – чергування однорідних і рівних по величині ліній, що виходять з однієї точки. В композиції костюма прикладом можуть слугувати такі деталі, як жабо, плісє, віялоподібні складки на спідниці крою “сонце”. Другий вид – прогресуючий, закономірність якого проявляється в розміщенні різноманітних променевоутворюючих драпувань. Яскравий приклад – жіночі українські та російські народні сорочки з великою кількістю зборок у горловини, що ритмічно розходяться нерівномірними променями.

Важливим елементом ритмічної організації може бути колір. Повторюваність за кольором можлива в самих різних кольорових поєднаннях, в простому і пропорційному ритмі по вертикалі, горизонталі, діагоналі. Характерним прикладом є тканина в клітинку.

Висновки:

1. Вищезазначене надає можливість стверджувати, що ритм – це один із засобів, що використовується для гармонізації композиції будь якого мистецького жанру;
2. Ритм проявляється тільки в тих композиціях, де присутні елементи, що потребують організованої побудови ритмічних зв'язків частин цілого;
3. Ритмічному вирішенню композиції характерний закономірний, поміркований розвиток її елементів. Порушення або недотримання цієї закономірності руйнує цілісне сприйняття композиції.

4. Порушення ритму може бути викликане різними причинами: неправильна композиційна розробка, неточність виконання моделі, відсутність узгодженості за кольором тощо;
5. Характер ритмічної побудови елементів костюма залежить від ідеї композиції й елементів, які входять до його складу.

Література:

1. Голубева О. Л. Основы композиции. / О. Л. Голубева. – М.: Искусство, 2004. – 120 с.
2. Гусейнов Г. М. В. и др. Композиция костюма – М.: Издательский центр “ Академия”, 2003. – С.76-80;
3. Моделирование и художественное оформление женской и детской одежды. Л. М. Литвинова, И. С. Леонидова, Л. Ф. Турчановская. – М.: Легкая индустрия”. 1972. – С. 71-80;
4. Проектирование костюма. Г. И. Петушкова – М.: Издательский центр “ Академия”, 2004. – С. 331-334;
5. Козлова Т. В. Основы теории проектирования костюма. / Т. В. Козлова. – М.: Легпромбытиздат, 1988. – 352 с.
6. Гусейнов Г. М. Композиция костюма. / Г. М. Гусейнов, В. В. Ермилова, Д. Ю. Ермилова. – М.: Издательский центр “ Академия”, 2003. – 432 с.;
7. Ветрова И. Б. Неформальная композиция: от образа к творчеству. Учебное пособие. – М.: Издательство «Ижица», 2004. – 174 с.;
8. Клименко В. В. Психологія творчості. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.;
9. Николаенко Н. Н. Психология творчества: Учебное пособие / Под ред. Л. М. Шипицыной. - СПб.: Речь, 2005. – 277 с.;
10. Литвинова Л. М. Моделирование и художественное оформление женской и детской одежды. / Л. М. Литвинова, И. С. Леонидова, Л. Ф. Турчановская. – М.: Легкая индустрия, 1972. – 392 с.;
11. Стебельский М. В. Макетно-модельный метод проектирования одежды. / М. В. Стебельский. – М.: Легкая индустрия, 1979 – 160 с.;
12. Мода и стиль. Современная энциклопедия. – М.: Аванта + , 2002. – 480 с.